

5. วิธีคัดเลือกพันธุ์ปลาที่จะนำมาเลี้ยง

- ชนิดและขนาดเหมาะสมกับประเภทของบ่อ
- ว่ายน้ำกระฉับกระเฉง
- ไม่มีแผลและจุดขาวตามลำตัว
- ซื่อจากแหล่งผลิตที่ไว้ใจได้

6. ขั้นตอนการเตรียมบ่อ

6.1 บ่อใหม่

1. หว่านปูนขาวให้ทั่วบ่อ ในปริมาณ 80 – 120 กิโลกรัม/ไร่
2. ตากบ่อไว้ 2 – 3 วัน
3. ใส่ปุ๋ยเพื่อสร้างอาหารธรรมชาติ
4. ปุ๋ยคอก 150 – 200 กิโลกรัม/ไร่
5. ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ เช่น ปุ๋ยนา (16 – 20 – 0) 4.5 กิโลกรัม/ไร่
ปุ๋ยยูเรีย (46 – 0 – 0) 2.5 กิโลกรัม/ไร่
6. ปล่อยน้ำเข้าบ่อ 30 – 50 เซนติเมตร ทิ้งไว้ 5 – 7 วัน น้ำจะเริ่มเขียว
7. เมื่อน้ำเขียวเพิ่มระดับน้ำให้ลึกประมาณ 1.0 – 1.5 เมตร หลังจากนั้น 3 – 5 วัน ก็นำปลามาปล่อยเลี้ยงตามอัตราที่เหมาะสม

6.2 บ่อเก่า

- ทำความสะอาดบ่อโดย ลอกเลน กำจัดวัชพืชในบ่อและบริเวณโดยรอบ
- กำจัดศัตรูปลาในบ่อ โดยใช้โล่ดิน (หางไหล) ปริมาณ 1 กิโลกรัม ทบแล้วแช่น้ำไว้ 1 คืน นำน้ำที่ได้สาดให้ทั่วบ่อ แล้วทิ้งไว้ 5 – 7 วัน หรือ
- ใช้กากชาปริมาณ 3 กิโลกรัม/ไร่ ผสมน้ำสาดให้ทั่วบ่อ ทิ้งไว้ 3 – 5 วัน หรือ
- หว่านปูนขาวให้ทั่วบ่อ ปริมาณ 80 – 120 กิโลกรัม/ไร่ ตากบ่อไว้ 2 – 3 วัน
- ใส่ปุ๋ยเพื่อสร้างอาหารธรรมชาติ
- ปุ๋ยคอก 150 – 200 กิโลกรัม/ไร่
- ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ เช่น ปุ๋ยนา (16 – 20 – 0) 4.5 กิโลกรัม/ไร่

ปุ๋ยยูเรีย (46 – 0 – 0) 2.5 กิโลกรัม/ไร่

- ปล่อน้ำเข้าบ่อ 30–50 เซนติเมตร ทิ้งไว้ 5–7 วัน น้ำจะเริ่มเขียว
- เมื่อน้ำเริ่มเขียวเพิ่มระดับน้ำให้ลึกประมาณ 1.0 - 1.5 เมตร หลังจากนั้น 3–5 วัน ก็นำปลามาปล่อยเลี้ยงตามอัตราที่เหมาะสม

7. การดูแลรักษาบ่อเลี้ยงปลา

1. ถ้าสีน้ำจาง ให้ใส่ปุ๋ย
2. ใส่ปุ๋ยคอก 80–120 กิโลกรัม/ไร่ ร่วมกับ ปุ๋ยนา (16–20–0) 2 กิโลกรัม/ไร่ หรือ
3. ใส่ปุ๋ยคอก 80–120 กิโลกรัม/ไร่ ร่วมกับ ปุ๋ยยูเรีย (46–0–0) 2.5 กิโลกรัม/ไร่ หรือถ้าน้ำใน
4. บ่อมีกลิ่นเหม็น (น้ำเสีย) ให้เปลี่ยนถ่ายน้ำในปริมาณ 1 ใน 2 ส่วนของน้ำในบ่อถ้าน้ำมีสีเขียวเข้ม ให้เปลี่ยนถ่ายน้ำในปริมาณ 1 ใน 3 ส่วนของน้ำในบ่อ
5. ทำกองปุ๋ยหมักบริเวณขอบบ่อเลี้ยงปลา
6. หมั่นสังเกตสุขภาพของปลา
7. ให้อาหารเพียงพอและเหมาะสมกับความต้องการของปลา

8. การลี้ยงลูกปลา

- การบรรจุลูกปลา
- ระยะเวลาขนส่งไม่เกิน 8 ชั่วโมง
- ควรลี้ยงลูกปลาในช่วงที่อากาศไม่ร้อน
- พาหนะลี้ยงควรมียุสที่ใช้บังแดดได้
- ถ้าวัดลูกปลาในช่วงอากาศร้อนและระยะทางไกล ควรมีการพักและใช้น้ำฉีดให้ทั่วเพื่อเป็นการลดอุณหภูมิ
- การปล่อยปลาลงเลี้ยง จะต้องปรับอุณหภูมิในบ่อปลาให้ใกล้เคียงกับน้ำในบ่อ โดยแช่บ่อปลาไว้ในบ่อประมาณ 10–15 นาที แล้วจึงปล่อยปลาลงเลี้ยง จากนั้นปรับสภาพน้ำในบ่อ โดยการเปิดบ่อ พับปากบ่อลงแล้วใส่น้ำในบ่อลงไปผสมทิ้งไว้ 5–10 นาที เพื่อให้ปลาปรับตัวเข้ากับสภาพน้ำในบ่อได้ แล้วจึงปล่อยปลาลงเลี้ยง

9. อาหารสัตว์น้ำ

อาหารสัตว์น้ำ หมายถึง อาหารสมทบหรืออาหารผสมหรืออาหารเม็ดที่ทำขึ้นเพื่อใช้เลี้ยงสัตว์น้ำ ส่วนประกอบของอาหารต้องประกอบด้วยสารอาหารที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโต ให้กิจกรรมต่างๆ ของร่างกายดำเนินเป็นปกติและช่วยซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ

9.1 ความสำคัญของอาหาร

- เสริมสร้างการเจริญเติบโต
- ช่อมแซมส่วนที่สึกหรอ
- ช่วยให้กระบวนการต่าง ๆ ในร่างกายดำเนินไปตามปกติ

9.2 ประเภทของอาหารสัตว์น้ำ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

9.2.1 อาหารธรรมชาติ (Natural food) หมายถึง อาหารที่มีอยู่ในบ่อเลี้ยงปลา มิได้นำมาจากแหล่งอื่น ชนิดของอาหารธรรมชาติที่พบในบ่อปลา เช่น

- แพลงก์ตอน มี 2 พวก คือ แพลงก์ตอนพืช และแพลงก์ตอนสัตว์ เช่น สาหร่ายขนาดเล็ก ไรแดง หนอน ลูกยุง ตัวอ่อนแมลง
- พรรณไม้น้ำ เป็นพืชและสาหร่ายขนาดใหญ่เช่น สาหร่ายพวงชะโด สันตะวา ผักกระเฉด ผักบุ้ง
- สัตว์น้ำจำพวกกุ้ง ปู ขนาดเล็ก เป็นอาหารลูกสัตว์น้ำ พบบริเวณหน้าดินหรือปะปนอยู่กับแพลงก์ตอน มีช่วงชีวิตประมาณ 2 – 3 สัปดาห์
- แมลงและตัวอ่อนแมลงในน้ำ เช่น ตัวอ่อนแมลงปอและหนอนแดง
- สัตว์จำพวกหนอน เช่น ไส้เดือนดิน
- สัตว์จำพวกหอย เกาะตามพรรณไม้น้ำหรือสืบคลานบริเวณพื้ก้นบ่อ

9.2.2 อาหารสมทบ (Artificial food) หมายถึง อาหารเสริมที่ใช้เลี้ยงสัตว์น้ำที่นำมาจากที่อื่น เพื่อนำมาช่วยสร้างการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำ อาจเป็นเศษอาหารที่เหลือจากการบริโภคภายในครัวเรือน โรงงานอุตสาหกรรม การเจริญเติบโตจะผันไปตามคุณภาพของอาหารที่นำมาเลี้ยงและชนิดของสัตว์น้ำด้วย ในระบบน้ำไหล อาหารธรรมชาติแทบไม่มีผลต่อผลผลิตสัตว์น้ำเลย

รูปแบบของอาหารสมทบ

- อาหารสด เป็นอาหารผสมที่ผู้เลี้ยงเตรียมขึ้นเอง โดยนำวัสดุอาหารมาสับให้ละเอียดแล้วคลุกเคล้าให้เข้ากันแล้วนำไปใช้เลี้ยงปลา ได้แก่ รำ ปลายข้าว กากถั่วเหลือง ปลาป่น ปลาปัด เศษอาหาร สำเหล้า และผักต่าง ๆ เป็นต้น
- อาหารแห้ง เป็นอาหารที่ผลิตด้วยเครื่องจักรโดยบริษัทผู้ผลิตอาหารสัตว์หรือทำเองแบบง่าย ๆ สามารถเก็บไว้ได้นาน มีคุณค่าทางอาหารสูง เพราะสามารถเติมสารอาหารลงไปได้อีกเพื่อให้เหมาะสมกับปลาที่เลี้ยง สะดวกในการใช้งาน ถ้าเลี้ยงง่าย

10. การให้อาหารสัตว์น้ำ

การให้อาหารสัตว์น้ำ วิธีการให้อาหารที่เหมาะสม เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำ โดยเกษตรกรจะต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. ขนาดของอาหาร ควรจะมีขนาดที่เหมาะสมกับชนิดของปลาหรือขนาดปากปลา เช่น เลี้ยงปลาดุกขนาดเล็ก ควรให้อาหารเม็ดเล็กกว่าขนาดปากปลา
2. ปริมาณอาหารที่ให้ โดยใช้หลักแล้วจะคิดตามเปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักตัว คือเกษตรกรหรือผู้เลี้ยงต้องรู้จำนวนปลาที่ปล่อย น้ำหนักเฉลี่ยของปลาและอัตราการรอดของปลา ดังนั้นเพื่อให้ง่ายต่อการปฏิบัติ ให้สังเกตจากมือแรกที่ให้อาหารแล้วปรับปริมาณการให้ทุก 7 วัน ดังนั้น ปริมาณอาหารที่ให้อาจใช้วิธีดังต่อไปนี้

- **กรณีแรก** การประมาณจากมือแรกที่ให้อาหารแล้วปรับเพิ่มปริมาณการให้ทุกสัปดาห์ เช่น มือแรก ให้อาหารปลา ประมาณ 300 กรัมก่อน ถ้าภายใน 20-30 นาที ปลากินหมด แสดงว่าอาหารไม่พอ ให้เพิ่มอาหารอีกเล็กน้อย ถ้าภายใน 20-30 นาทีปลากินไม่หมด ให้ลดอาหารลง ดังนั้นจะให้อาหาร 350 กรัม จนครบ 7 วัน ก็ให้ปรับอาหารใหม่ เพิ่มอีก 50 กรัม เป็น 400 กรัม จนครบ 7 วัน ปรับอาหารให้อีกคือ ปรับเพิ่มอาหารทุก 7 วัน

- **กรณีที่สอง** การคำนวณปริมาณจากปลาที่มีอยู่จริงในบ่อเลี้ยง ถ้าผู้เลี้ยงสามารถคำนวณหรือคิดตัวเลขได้ก็สามารถใช้วิธีทอดแหเดือนละครั้งประมาณ 2-4 จุด เพื่อสุ่มคูน้ำหนักปลาเพื่อหาค่าเฉลี่ยและคำนวณเป็นน้ำหนักปลาทั้งหมดในบ่อ แล้วคำนวณปริมาณอาหารต่อวันที่ต้องการ (น้ำหนักแห้ง) ได้ตามเปอร์เซ็นต์น้ำหนักตัวสัตว์น้ำ ดังนี้

ลูกปลาวัยอ่อน	10 %	ปลาวัยรุ่น	5-7 %
ปลาโตเต็มวัย	2-5 %	พ่อแม่ปลา	2 %

ตัวอย่างเช่น เลี้ยงปลาดุก อายุ 2 เดือน สุ่มชั่งน้ำหนักและคำนวณแล้วได้น้ำหนักรวมของปลาทั้งบ่อ 40 กก. ซึ่งปลาวัยรุ่นจะให้อาหาร 5-7 % แสดงว่าปลาหนัก 100 กก. จะให้อาหารแห้ง 5-7 กก.

การให้อาหารแก่สัตว์ผู้เลี้ยงต้องอาศัยการสังเกตตรวจสอบพฤติกรรมการกินอาหารของสัตว์น้ำเพื่อเป็นข้อมูลในการปรับเปลี่ยนปริมาณและความถี่ของการให้อาหารให้ถูกต้องเหมาะสม วิธีง่ายคือจะอาศัยหลักการพื้นฐาน แต่สำหรับปลาแล้วอาหารที่ให้ควรหมดภายในเวลา 15-20 นาที ถ้าไม่เป็นเช่นนั้นหมายความว่ามีความผิดปกติเกิดขึ้นกับปลา คุณภาพอาหาร หรือคุณภาพน้ำ อย่างไม่อย่างหนึ่ง

10.1 ความถี่ของการให้อาหาร เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ การจะกำหนดว่าให้อาหารวันละกี่ครั้ง ผู้เลี้ยงจำเป็นต้องทราบถึงผลกระทบต่างๆ ที่มีต่อความต้องการอาหารของสัตว์น้ำด้วย โดยทั่วไปปลาหรือสัตว์น้ำขนาดเล็กต้องการอาหารต่อน้ำหนักตัวมากกว่าปลาขนาดใหญ่ ปริมาณอาหารที่ให้จึงควรถูกแบ่งออกให้ในปริมาณน้อยๆ เป็นเวลาหลายๆครั้งต่อวัน เนื่องจากทางเดินอาหารของปลาขนาดเล็กมีความจุน้อยกว่าปลาขนาดใหญ่ ปลากินพืชบางชนิดเป็นปลาที่ไม่มีกระเพาะแต่จึงมีความจุของกระเพาะน้อยกว่าปลากินพืช เช่น ปลานิลจึงมักกินอาหารแบบต่อเนื่องครั้งละน้อยตลอดทั้งวัน ซึ่งแตกต่างจากปลากินเนื้อ เช่น ปลาดุกซึ่งมักกินอาหารเป็นเวลาอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง

10.2 การกระจายตัวของอาหาร การให้อาหารควรให้ทั่วถึงทั้งบ่อ เพื่อป้องกันไม่ให้ปลาแย่งอาหารกันกิน ซึ่งอาจทำให้ปลาใหญ่แย่งอาหารปลาเล็กกิน ทำให้ขนาดของปลาในบ่อไม่สม่ำเสมอ ถ้าเป็นบ่อที่มีขนาดไม่ใหญ่มากการให้อาหารก็อาจทำได้โดยการเดินให้รอบๆ บ่อหรือสาดหรือโปรยให้ทั่วถึง ถ้าเป็นบ่อที่มีขนาดใหญ่ควรสาดอาหารหลาย ๆ จุด

การเพาะเลี้ยงปลากดคัง

ปลากดคังหรือ กดแก้ว กดหางแดง กดข้างหม้อ กดเขียว หรือ ปลาคัง มีชื่อสามัญว่า Red tail Mystus และมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Mystus wyckioides* (Chaux and Fang, 1949) ปลากดคังเป็นปลาเศรษฐกิจชนิดหนึ่ง เนื่องจากเป็นปลาที่มีรสชาติเป็นที่นิยมของผู้บริโภคและเลี้ยงเป็นปลาสวยงาม ทำให้มีราคาจำหน่ายค่อนข้างสูง พบแพร่กระจายกว้างขวาง มีถิ่นอาศัยในแหล่งน้ำธรรมชาติ บริเวณแม่น้ำลำคลอง ตลอดจนอ่างเก็บน้ำ และเขื่อนต่าง ๆ ทั่วไป

ลักษณะทั่วไป

ปลากดคังเป็นปลาที่มีลักษณะรูปร่างยาวเพรียว ส่วนหัวแบนกว้าง ด้านบนของหัวเรียว ลำตัวด้านบนมีสีม่วง-เทาปนดำ ส่วนท้องขาว ปากกว้าง จงอยปากทู่ ตำแหน่งของปากตั้งอยู่ต่ำ ฟันคม ตาไม่มีเยื่อหุ้ม และอยู่ระดับเดียวกับมุมปาก มีหนวด 4 คู่ คือหนวดที่จับูกค่อนข้างสั้น ยาวถึงกึ่งกลางตาเท่านั้น หนวดที่ขากรรไกรยาวเลยครีบหลังเกือบถึงครีบไขมัน โคนหนวดใหญ่ มีเส้นผ่านศูนย์กลางขนาดใหญ่กว่าคู่อื่น อย่งเห็นได้ชัด หนวดใต้กาง และหนวดที่ขากรรไกรล่างยาวถึงฐานครีบอก ครีบหลังมีก้านครีบแข็ง 1 ก้าน มีก้านครีบอ่อน 7-8 ก้าน ก้านครีบแข็งอันแรกของครีบหลังทางส่วนครึ่งล่างของโคนก้านแข็ง มีเงี่ยงแหลมคม แต่ทางส่วนครึ่งบนอ่อน ทำให้ไม่สามารถทำอันตรายต่อคนหรือสัตว์อื่นได้ ครีบอกประกอบด้วยก้านครีบแข็ง 1 ก้าน และก้านครีบอ่อน 8-9 ก้าน ครีบท้องประกอบด้วย ก้านครีบอ่อน 6 ก้าน ครีบก้นประกอบด้วยก้านครีบอ่อน 10-11 ก้าน มีซี่กรองเหงือก จำนวน 12 ก้าน ครีบหูมีสีเทาดำ ครีบหางเว้าลึก แฉกบนยาวกว่าแฉกล่าง ครีบหางมีสีแดงเข้มมากกว่าครีบอื่น ๆ ส่วนหน้าของครีบท้องและครีบก้นมีสีขาวปนเหลือง ปลากดคังมีสีแดง ครีบไขมันมีสีเข้มออกม่วงอมดำ ปลากดคังจัดเป็นปลาที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในครอบครัวนี้ในธรรมชาติส่วนใหญ่พบปลาขนาดตั้งแต่ 1-3 กิโลกรัม ความยาว 30-50 เซนติเมตร ขนาดใหญ่ที่สุดที่เคยพบมีขนาดความยาวถึง 150 เซนติเมตร น้ำหนัก 30 กิโลกรัม และเคยมีผู้พบปลาขนาดน้ำหนักสูงสุด 70 กิโลกรัม

การแพร่กระจาย

ในประเทศไทยพบแพร่กระจายกว้างขวาง มีถิ่นอาศัยในแหล่งน้ำธรรมชาติบริเวณแม่น้ำลำคลอง เช่น แม่น้ำน่าน แม่น้ำยม แม่น้ำปิง แม่น้ำแควน้อย ตลอดจนอ่างเก็บน้ำและเขื่อนต่าง ๆ เช่น เขื่อนสิริกิติ์ เขื่อนภูมิพล เขื่อนรัชชประภา เขื่อนศรีนครินทร์ เป็นต้น

ส่วนในต่างประเทศพบในแม่น้ำโขงและลุ่มน้ำสาขา เช่น ในมณฑลยูนนานประเทศจีน ประเทศลาว และพบในทะเลสาบประเทศเขมร แม่น้ำสาละวิน ประเทศพม่า เป็นต้น

นิสัยการกินอาหาร

ปลากดคังเป็นปลาที่กินเนื้อเป็นอาหาร โดยกินสัตว์น้ำ ซากสัตว์เป็นอาหาร และสามารถฝึกกินปลาทะเลสาบ อาหารผสม และอาหารเม็ดสำเร็จรูปสำหรับเลี้ยงสัตว์น้ำได้

การเลี้ยงปลากดคัง

การเลี้ยงปลากดคังในปัจจุบันยังไม่แพร่หลายนัก เนื่องจากปัญหาการขาดแคลนลูกปลา เกษตรกรที่เคยเลี้ยงปลากดคังส่วนใหญ่เลี้ยงในกระชังในอ่างเก็บน้ำหรือในแม่น้ำ โดยการรวบรวมลูกปลาจากแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีขนาดเล็กไม่ใช่ขนาดที่ตลาดต้องการ นำมาเลี้ยงต่อให้ได้ขนาดตลาด ซึ่งทำให้ผลผลิตไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับจำนวนลูกปลาที่จับได้

ปัจจุบันสามารถผลิตลูกปลาจากการเพาะพันธุ์ โดยวิธีผสมเทียม ได้ และพบว่าสามารถเลี้ยงได้ทั้งในบ่อดินและในกระชัง โดยผู้เลี้ยงส่วนใหญ่ใช้อาหารปลาสด เช่น ปลาทะเลสาบ, ปลาน้ำจืดเบญจพรรณ และอาหารสมทบที่เป็นอาหารสำเร็จรูป เช่น อาหารปลาคูที่หาได้ง่ายมีจำหน่ายตามท้องตลาด การเลี้ยงปลากดคังในกระชังในอ่างเก็บน้ำแม่ถาง จังหวัดแพร่ เลี้ยงในกระชังอวนขนาด 5x5x2 เมตร ปล่อยลูกปลากดคังขนาด 4 นิ้ว ในอัตรา 400 ตัว/กระชัง ให้อาหารเม็ดปลาคูวันละ 2 ครั้ง ระยะเวลาการเลี้ยง 10 เดือน ได้ผลผลิตปลา 400 กิโลกรัม/กระชัง ปลาขนาดเฉลี่ย 1.0-1.2 กิโลกรัม/ตัว

การเลี้ยงปลากดคังในกระชังที่แขวนลอยไว้ในบ่อดินขนาด 2 ไร่ จังหวัดสงขลา เลี้ยงในกระชังอวนขนาด 5x5 เมตร ปล่อยลูกปลากดคังขนาด 2 นิ้ว จำนวน 700-800 ตัว/กระชัง (30 ตัว/ตารางเมตร) ในปลาขนาดเล็กให้อาหารเม็ดปลาคู เสริมด้วยเนื้อปลาสดวันละ 2 ครั้ง เมื่อปลา มีขนาด 5 นิ้ว ให้ปลาทะเลสาบเป็นอาหารวันละ 2 ครั้ง ในอัตรา 3-5 เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักตัว ระยะเวลาการเลี้ยง 6 เดือนได้ผลผลิตปลา 300-400 กิโลกรัม/กระชัง ปลาขนาดเฉลี่ย 0.4-0.5 กิโลกรัม/ตัว

การเลี้ยงปลากดคังในบ่อดิน การเลี้ยงในบ่อดินขนาด 1,000 ตารางเมตร ปล่อยลูกปลากดคังขนาด 6 นิ้ว น้ำหนักเฉลี่ย 15-20 กรัม จำนวน 1,100 ตัว (อัตรา 1.1 ตัว/ตารางเมตร) ให้อาหารเม็ดปลาคูวันละ 2 ครั้ง ระยะเวลาการเลี้ยง 8 เดือน ได้ผลผลิตปลา 370.4 กิโลกรัม (ปลาขนาดตั้งแต่ 0.4-0.7 กิโลกรัม/ตัว จำนวน 221.7 กิโลกรัม และปลาขนาด 0.3-0.4 กิโลกรัม/ตัว จำนวน 148.7 กิโลกรัม) อัตรารอดตาย 94.9% มีอัตราการแลกเนื้อประมาณ 2.5

การเลี้ยงปลากดหลวง

ปลากดหลวง เป็นปลาน้ำจืดชนิดเดียวที่นิยมเลี้ยงกว้างขวางในประเทศอเมริกา และจากการคัดสายพันธุ์มารวม 30 ปี ทำให้ได้สายพันธุ์ที่เจริญเติบโตเร็วและเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในประเทศไทย อัตราการเปลี่ยนอาหารเป็นเนื้อดำ รวมทั้งเนื้อปลา มีรสชาติดี ทำอาหารได้หลากหลายรูปแบบ ทำให้ปลาชนิดนี้เป็นที่นิยมเลี้ยงจนเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ตลอดมลรัฐทางภาคใต้ของประเทศอเมริกา โดยเฉพาะมลรัฐมิสซิสซิปปี และมีผลผลิตมากที่สุดในประเทศ โดยมีพื้นที่ มากกว่า 250,000 ไร่

ปลากดหลวงเป็นปลาหนัง เมื่อเทียบกับปลาไทยแล้ว จะมีลักษณะคล้ายปลากดแก้วหรือปลากดก้าง แต่หัวปลากดหลวงจะมีขนาดเล็กกว่าปลากดไทย เนื้อปลามีสีขาวใส รสหวาน และสามารถนำมาปรุงอาหารไทยได้ดีทุกชนิด ปลากดหลวงนำเข้ามาในประเทศไทยโดยสถาบันพัฒนาแห่งเอเชีย ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงน้ำจืดเชียงใหม่ได้รับพันธุ์ปลาครั้งแรก 50 คู่ ในปี 2533 ได้นำมาเลี้ยงและสามารถเพาะพันธุ์ได้ในปี 2534 ได้ลูกที่เกิดในเมืองไทยรุ่นแรก จากนั้นศูนย์ฯ ได้นำปลารุ่นนี้ขยายพันธุ์จนถึงปัจจุบันนี้ ปลารุ่นที่เกิดในเมืองไทยนี้สามารถใช้เป็นพ่อแม่พันธุ์ได้ดี และจำหน่ายให้เกษตรกรไปทดลองเลี้ยงพบว่าลูกปลาเจริญเติบโตได้ดี อัตรารอดตายสูง มีอัตราแลกเปลี่ยนอาหารเป็นเนื้อดำ

อัตราการเจริญเติบโต

ลูกปลากดหลวงขนาด 1 นิ้ว จำนวน 1,000 ตัว ที่เลี้ยงในบ่อดินขนาด 1 ไร่ ใช้เวลาเลี้ยง 6 เดือน จะได้ลูกปลา ขนาดเฉลี่ย 766 กรัม ปลาเพศผู้จะโตเร็วกว่าปลาเพศเมีย ปลาเพศผู้จะมีน้ำหนักเพิ่มขึ้น 5.63 กรัมต่อวัน ปลาเพศเมียจะมีน้ำหนักเพิ่ม 4.83 กรัมต่อวัน โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงอาหารเป็นเนื้อเฉลี่ยตลอดการเลี้ยง 1.5 หมายความว่าเมื่อให้อาหารที่มีเปอร์เซ็นต์โปรตีน 30 % (อาหารปลาคูกลี) จำนวน 1.5 กิโลกรัม จะสามารถเปลี่ยนเป็นเนื้อปลาได้ประมาณ 1 กิโลกรัม

อัตราการรอด

ปลากดหลวงเป็นปลาที่เลี้ยงง่าย โตเร็ว และไม่กินกันเอง ดังนั้นอัตราการรอดตายเกือบ 100% จากการทดลองเลี้ยงของศูนย์ฯ พบว่าอัตราการรอดตายโดยเฉลี่ยทั้งหมดสูงถึง 99 % การสูญเสียระหว่างการเลี้ยงมีศัตรูเพียงชนิดเดียวคือ งูกินปลา

การจัดการบ่อ

ข้อควรระวังในการเลี้ยงปลาดุกหลวงก็คือ ต้องรักษาปริมาณออกซิเจนที่ละลายน้ำให้เพียงพอกับที่ปลาต้องการ โดยการสังเกตง่าย ๆ คือ ในเวลาเช้ามีดก่อนพระอาทิตย์ขึ้น ผู้เลี้ยงจะต้องสังเกตุว่ามีปลาขึ้นมาว่ายน้ำโดยการลอยหัวบนผิวน้ำหรือไม่ หากพบปลาลอยหัว แสดงว่าปลาดุกอากาศหายใจในน้ำ ต้องขึ้นมาหายใจที่ผิวน้ำ ผู้เลี้ยงควรเปลี่ยนถ่ายน้ำประมาณครึ่งบ่อ แล้วเติมน้ำใหม่ ที่สะอาดเข้าให้เต็มบ่อ หากวันต่อมาอีกหนึ่งวัน ยังลอยหัวอีกแสดงว่าปลาดุกแน่นบ่อเกินไป ต้องแบ่งไปเลี้ยงในบ่ออื่นให้บางลง

วิธีการเพิ่มจำนวนปริมาณลูกปลาดุกเลี้ยงให้แน่นบ่อขึ้นทำได้โดยเพิ่มเครื่องเป่าลม หรือเครื่องตีน้ำ โดยทั่วไปเครื่องเป่าลมขนาด 1.5 แรงม้า สามารถใช้ในบ่อขนาด 1 ไร่ ได้ถึง 3 บ่อ โดยจะเปิดเครื่องเป่าลมตั้งแต่เที่ยงคืนจนกระทั่งพระอาทิตย์ขึ้นในตอนเช้าแล้วปิดเครื่อง

ปลาดุกหลวงเป็นปลาที่เจริญเติบโตได้ดีที่อุณหภูมิไม่สูงมากนัก (ไม่เกิน 29 องศาเซลเซียส) ดังนั้น ในช่วงฤดูร้อนที่อากาศร้อนจัดควรเปลี่ยนเวลาให้อาหารในตอนบ่ายเป็นช่วงเย็นแทนที่ผิวน้ำ น้ำไม่ร้อนจนเกินไป เพื่อป้องกันไม่ทำให้ปลาที่อาศัยอยู่พื้นบ่อขึ้นมากินอาหารผิวน้ำที่อากาศร้อนเกินไป ทำให้ปลาที่กินอาหารได้น้อยลง

การเลี้ยงปลา

ปลาคูเป็นปลาที่อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำจืด น้ำที่ค่อนข้างกร่อย หรือแม้แต่ในหนองน้ำที่มีน้ำเพียงเล็กน้อยได้ เพราะว่าปลาคูเป็นปลาที่มีอวัยวะพิเศษช่วยในการหายใจเช่นเดียวกับปลาช่อนจึงสามารถดำรงชีวิตอยู่ในน้ำที่มีออกซิเจนเพียงเล็กน้อย ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งเป็นปลาน้ำจืดที่คนไทยนิยมรับประทาน ปลาคูจะพบได้ทั่วไปในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น ประเทศอินเดีย พม่า ไทย ลาว กัมพูชา ฟิลิปปินส์ เวียดนาม และมาเลเซีย ปลาคูที่พบในประเทศไทยมีอยู่ด้วยกันทั้งหมด 5 ชนิดด้วยกัน แต่ที่เรารู้จักมีเพียง 2 ชนิด คือปลาคูกอย และปลาคูก้าน สำหรับผู้บริโภคแล้ว จะนิยมปลาคูกอย เพราะให้รสชาติดี เนื้อปลานุ่ม ฟู กลิ่นดี

ประมาณปลายปี พ.ศ. 2530 เกษตรกรได้นำพันธุ์ปลาคูชนิดหนึ่งจากประเทศลาวเข้ามาเลี้ยงในประเทศไทย ซึ่งกรมประมงได้ให้ชื่อว่าปลาคูกเทศ (ปลาคูกยักษ์ หรือ ปลาคูรัสเซีย) มีถิ่นกำเนิดในทวีปแอฟริกา เป็นปลาที่มีการเจริญเติบโตรวดเร็วมาก สามารถกินอาหารได้แทบทุกชนิด มีความต้านทานโรคและสภาพแวดล้อมสูงเป็นปลาที่มีขนาดใหญ่ เมื่อเจริญเติบโตเต็มที่ แต่ปลาคูชนิดนี้มีเนื้อเหลว และมีสีซีดขาว ไม่น่ารับประทาน ต่อมานักวิชาการไทยได้ประสบความสำเร็จในการผสมเทียมข้ามพันธุ์ระหว่างปลาคูกอยเทศเมียว และปลาคูกยักษ์เทศผู้ ได้ปลาคูกผสมเรียกว่า คูกอยเทศ หรือ บิ๊กกอย ซึ่งผลที่ได้นั้นบิ๊กกอยเป็นที่นิยมเลี้ยงของเกษตรกร เนื่องจากเลี้ยงง่าย มีอัตราการเจริญเติบโตที่รวดเร็ว อีกทั้งทนทานต่อโรคและสภาพแวดล้อมได้ดีกว่าปลาคูชนิดอื่น ทั้งยังเป็นที่ยอมรับบริโภคของประชาชน เนื่องจากมีรสชาติดีและราคาถูก ทำให้ปัจจุบันปลาคูกบิ๊กกอยได้รับการนิยมและเข้ามาแทนที่ตลาดปลาคูก้านไปโดยปริยาย

ลักษณะและนิสัยของปลาคู

ปลาคูกมีรูปร่างเรียวยาว ไม่มีเกล็ด มีอวัยวะช่วยหายใจลักษณะคล้ายฟู่ ไม่มีสีขาวอยู่ภายในส่วนหัวเรียกว่า ดอนไครท์ ตามีขนาดเล็กมาก มีหนวด 4 คู่อยู่ที่ริมฝีปาก ซึ่งสามารถรับความรู้สึกได้ดี ใช้หนวดมากกว่าใช้ตาในการหาอาหารตามพื้นดิน ครีบหลังยาวไม่มีกระดูก ครีบอกก้านแรก มีลักษณะยื่นแหลม และอาจจะมีหรือไม่มีลักษณะเป็นฟันเลื่อยก็ได้ ส่วนนี้ช่วยพยุงร่างกายให้เกาะอยู่ในสภาพต่างๆ ได้ดี ปลาคูกสามารถสร้างเสียงด้วยการเคลื่อนไหวของครีบ ทำให้เกิดการกระทบกันของข้อต่อหรือการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อ ปลาคูกชอบหากินตามหน้าดิน มีนิสัยขี้หวาง สามารถจะขึ้นมาอยู่บนบกได้นานกว่าปลาชนิดอื่นๆ รวมถึงสามารถที่จะอาศัยอยู่ในดิน โคลน เลน และในน้ำที่มีปริมาณออกซิเจนต่ำได้นาน อาหารที่ปลาคูกชอบกิน ส่วนมากเป็นอาหารจำพวกเนื้อสัตว์ แต่ถ้านำมาเลี้ยงในบ่อก็สามารถฝึกให้กินอาหารจำพวกพืชได้ รวมถึงสามารถฝึกนิสัยให้ปลาคูกขึ้นมากินอาหารบริเวณผิวน้ำแทนการหาอาหารกินตามหน้าดินได้

ลักษณะของปลาอุกอุย มีสีของผิวหนังค่อนข้างเหลืองถึงเหลืองอมเทา มีจุดประตามตัวและบริเวณด้านข้างของลำตัวอย่างเด่นชัด เนื้อสีออกเหลือง มีมันมาก ลำตัวค่อนข้างทู่ ส่วนปลายของกระดูกท้ายทอยจะป้านและสั้น ในปลาอุกด้านสีของลำตัวค่อนข้างคล้ำเล็กน้อย เนื้อมีสีขาวมีมันน้อย ส่วนหัวค่อนข้างแหลมและส่วนปลายของกระดูกท้ายทอยแหลมเป็นรูปสามเหลี่ยม ในปลาอุกยักษ์สีของลำตัวสีเทา สีเทาอมเหลืองมีลายคล้ายหินอ่อนอยู่ทั่วตัว ส่วนหัวใหญ่และแบนกะโหลกจะเป็นคุ่มๆไม่เรียบและส่วนปลายของกระดูกท้ายทอยแหลมเป็นรูปหยักแหลมมี 3 หยัก ส่วนลักษณะของบักอุยนั้น ตัวโตเต็มวัยมีสีสันคล้ายปลาอุกอุยมาก แต่จะสังเกตได้จากกะโหลกศีรษะ ซึ่งค่อนข้างขรุขระและหยักแหลม

การเลี้ยงปลาอุกขนาดตลาด

1. การเลี้ยงในบ่อซีเมนต์

ควรปรับสภาพของน้ำในบ่อที่เลี้ยงให้มีสภาพเป็นกลางหรือเป็นด่างเล็กน้อย แต่ต้องแน่ใจว่าบ่อซีเมนต์จะต้องหมดฤทธิ์ของปูน ระดับน้ำในบ่อเมื่อเริ่มปล่อยลูกปลาขนาด 2-3 ซม. ควรมีความลึกประมาณ 20-30 เซนติเมตร เมื่อลูกปลาเติบโตขึ้นจึงค่อยๆ เพิ่มระดับน้ำให้สูงขึ้นตามลำดับ โดยเพิ่มระดับน้ำประมาณ 5 ซม./อาทิตย์ ให้อาหารเม็ดประมาณ 3-7 เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักตัวปลา โดยปล่อยปลาในอัตรา 50-70 ตัว/ตารางเมตร ปลาจะเติบโตได้ขนาดประมาณ 100-200 กรัม/ตัว ในระยะเวลาเลี้ยงประมาณ 90 วัน อัตราการรอดประมาณ 80% อาหารที่ใช้เลี้ยงสามารถให้อาหารชนิดต่างๆ ทดแทนอาหารเม็ดได้ โดยใช้อาหารพวกไส้ไก่ หรือปลาเป็ดผสมกับเศษอาหารก็ได้ แต่จำเป็นต้องถ่ายน้ำเพื่อป้องกันน้ำเสีย เพราะน้ำจะเสียง่ายกว่าเลี้ยงด้วยอาหารเม็ด

2. การเลี้ยงในบ่อดิน

การเลี้ยงปลาอุกในบ่อดินจำเป็นต้องมีการเตรียมบ่อที่ดี มิฉะนั้นอาจเกิดปัญหาที่บ่อเน่าทำให้น้ำในบ่อเสียและทำให้เกิดปัญหาต่อสุขภาพปลาในที่สุด บ่อปลาอุกที่เลี้ยงมาหลายปี โดยไม่มีการดูแลบ่อจะพบปัญหาปลาเป็นโรคบ่อยๆ ยากต่อการแก้ไข การเตรียมบ่อใหม่และบ่อเก่าที่เคยเลี้ยงปลามาก่อน มีขั้นตอนการเตรียมแตกต่างกันเล็กน้อยดังนี้

บ่อขุดใหม่

ปกติแล้วดินจะมีสภาพเป็นกรดอย่างอ่อนๆ หรืออาจจะมีสภาพเป็นกรดสูง ขึ้นอยู่กับลักษณะท้องที่ ให้โรยปูนขาวตาม พี-เอช (อย่างน้อย 30-50 กก. ต่อบ่อ 800 ตารางเมตร) โดยสาคนปูนขาวให้ทั่วบ่อ จากนั้นสูบน้ำเข้าบ่อจนได้ระดับน้ำ 30 เซนติเมตร ทิ้งไว้ประมาณ 7-10 วัน แล้วจึงวัดพี-เอช ค่าที่เหมาะสมควรอยู่ระหว่าง 7-8.5 แล้วจึงปล่อยปลาลงเลี้ยง

บ่อเก่า

เมื่อเลี้ยงปลาอุกผ่านไปรุ่นหนึ่งแล้ว ควรตากบ่อให้แห้งประมาณ 10-15 วัน พร้อมทั้งโรยปูนขาวให้ทั่วบ่อ ในอัตราส่วนปูนขาว 1 กก. ต่อพื้นที่ 10 ตารางเมตร เพื่อให้แสงแดดทำลายเชื้อโรคต่างๆ และให้จุลินทรีย์เน่าสลายทำให้อินทรีย์สารที่ตกค้างอยู่บนบ่อหมดไปด้วย เมื่อเลี้ยงปลาอุกได้ประมาณ 3-4 รุ่น ควรลอกเลนและทำคั้นบ่อใหม่ เนื่องจากบ่ออาจตื้นเขิน และขอบคั้นอาจเป็นรูเป็นโพรงมากทำ

ให้บ่ออาจเก็บกักน้ำไม่อยู่ และไม่สะดวกในการจับปลาอีกด้วย ควรเก็บปลาเก่าออกให้หมด และกำจัดวัชพืชที่พื้นบ่อและรอบขอบบ่อ โดยห้ามใช้ยาฆ่าหญ้าฉีดเด็ดขาด เพราะจะทำให้มีสารเคมีตกค้างในดิน จะทำให้เป็นอันตรายได้ หลังจากนั้นก็ตากบ่อให้แห้ง และลงปูนขาวให้ทั่วบ่อ อัตรา 50 กก. ต่อบ่อขนาด 1 ไร่ จากนั้นให้ลงมูลสัตว์ เช่นขี้ไก่หรือ ขี้นกกะทาลงให้ทั่วบ่อ ในปริมาณ 4-5 ถูต่อไร่ (ขนาดถูอาหารปลา) ก่อนสูบน้ำเข้าประมาณ 1-2 วัน หลังจากนั้นก็สูบน้ำเข้าประมาณ 60-70 ซม.

การเลี้ยงในบ่อดินนั้นจะมีหลักการเตรียมบ่อเลี้ยงปลาต่างๆ ไปดังนี้

1. จะต้องตากพื้นบ่อให้แห้ง ปรับสภาพพื้นบ่อให้สะอาด
2. ใส่ปูนขาวเพื่อปรับสภาพของดิน โดยใส่ในอัตราประมาณ 60-100 กก./ไร่
3. ใส่ปุ๋ยคอกเพื่อให้เกิดอาหารธรรมชาติสำหรับลูกปลาในอัตราประมาณ 40-80 กก./ไร่
4. สูบน้ำเข้าบ่อโดยกรองไม่ให้ศัตรูของลูกปลาติดเข้ามาค้ำกับน้ำจนมีระดับน้ำลึก 30-40 ซม. หลังจากนั้น วันรุ่งขึ้นจึงปล่อยปลาลงบ่อเลี้ยง จะต้องปรับสภาพอุณหภูมิของน้ำในถูและน้ำในบ่อให้เท่าๆ กันก่อน โดยการแช่ถูบรรจุลูกปลาในน้ำประมาณ 30 นาทีจึงปล่อยลูกปลา เวลาที่เหมาะสมในการปล่อยลูกปลาควรเป็นตอนเย็นหรือตอนเช้า และเพื่อให้ลูกปลามีอาหารกินควรเติมไรแดงในอัตราประมาณ 5 กิโลกรัม เพื่อเป็นอาหารลูกปลา หลังจากนั้นก็ให้ลูกปลากินอาหารผสมต่อไป อีกทั้งผู้เลี้ยงควรคอยตรวจสอบสุขภาพลูกปลาอย่างสม่ำเสมอด้วย

ขั้นตอนการเลี้ยง

1. อัตราปล่อยปลาลูก ลูกปลาขนาด 2-3 ซม. ควรปล่อยในอัตราประมาณ 40 - 100 ตัว/ตรม. ซึ่งขึ้นอยู่กับกรรมวิธีในการเลี้ยง คือ ชนิดของอาหาร ขนาดของบ่อและระบบการเปลี่ยนถ่ายน้ำซึ่งปกติทั่วไป อัตราปล่อยเลี้ยงประมาณ 50 ตัว/ตรม. และเพื่อป้องกันโรคซึ่งอาจจะติดมากับลูกปลา ใช้น้ำยาฟอร์มาลินใส่ในบ่อเลี้ยง อัตราความเข้มข้นประมาณ 30 ส่วนในล้าน (3 ลิตร/น้ำ 100 ตัน) ในวันที่ปล่อยลูกปลาไม่จำเป็นต้องให้อาหารควรเริ่มให้อาหารในวันรุ่งขึ้น

2. การให้อาหาร เมื่อปล่อยปลาลูกลงในบ่อดินแล้ว อาหารที่ให้ในช่วงที่ลูกปลาคูกมีขนาดเล็ก (2-3 ซม.) ควรให้อาหารผสมคูกน้ำขึ้นเป็นก้อนให้ลูกปลากิน โดยให้กินวันละ 2 ครั้ง หว่านให้กินทั่วบ่อโดยเฉพาะในบริเวณขอบบ่อ เมื่อลูกปลามีขนาดโตขึ้นความยาวประมาณ 5-7 ซม. สามารถฝึกให้กินอาหารเม็ดได้ หลังจากนั้นเมื่อปลาโตขึ้นจนมีความยาว 15 ซม.ขึ้นไป จะให้อาหารเม็ดเพียงอย่างเดียวหรืออาหารเสริมชนิดต่าง ๆ ได้ เช่น ปลาเป็ดผสมรำละเอียดอัตรา 9 : 1 หรือให้อาหารที่ลดต้นทุน เช่น อาหารผสมบดจากส่วนผสมต่างๆเช่น กระดุกไก่ ใ้ใส่ไก่ เศษขนมปัง เศษเส้นหมี่ เศษเลือดหมู เลือดไก่ เศษกล้วย หรือเศษอาหารต่างๆเท่าที่สามารถหาได้ นำมาบดรวมกันแล้วผสมให้ปลากิน แต่การให้อาหารประเภทนี้จะต้องระวังเรื่องคุณภาพของน้ำในบ่อเลี้ยงให้ดี เมื่อเลี้ยงปลาได้ประมาณ 3-4 เดือน ปลาจะมีขนาดประมาณ 200-400 กรัม/ตัว ซึ่งผลผลิตที่ได้จะประมาณ 10 - 14 ตัน/ไร่ อัตรารอดตายประมาณ 40-70 %

3. การถ่ายเทน้ำ เมื่อตอนเริ่มเลี้ยงใหม่ๆ ระดับความลึกของน้ำในบ่อควรมีค่าประมาณ 30 - 40 ซม. เมื่อลูกปลาเจริญเติบโตขึ้นในเดือนแรกจึงเพิ่มระดับน้ำสูงเป็นประมาณ 50 - 60 ซม. หลังจากเข้าเดือนที่สองควรเพิ่มระดับน้ำให้สูงขึ้น 10 ซม./อาทิตย์ จนระดับน้ำในบ่อมีความลึก 1.20 - 1.50 เมตร การถ่ายเทน้ำควรเริ่มตั้งแต่การเลี้ยงผ่านไปประมาณ 1 เดือน โดยถ่ายน้ำประมาณ 20 % ของน้ำในบ่อ 3 วัน/ครั้ง หรือถ้าในบ่อเริ่มเสียจะต้องถ่ายน้ำมากกว่าปกติ

4. การป้องกันโรค การเกิดโรคของปลาที่เลี้ยงมักจะเกิดจากปัญหาคุณภาพของน้ำในบ่อเลี้ยงไม่ดี ซึ่งอาจเกิดจากสาเหตุของการให้อาหารมากเกินไปจนอาหารเหลือเน่าเสีย เราสามารถป้องกันไม่ให้เกิดโรคได้โดยต้องหมั่นสังเกตว่าเมื่อปลาหยุดกินอาหารจะต้องหยุดให้อาหารทันที เพราะปลาคูก็มีนิสัยชอบกินอาหารที่ใหม่โดยถึงแม้จะกินอิ่มแล้วถ้าให้อาหารใหม่อีกก็จะคายหรือสำรอกอาหารเก่าทิ้งแล้วกินอาหารใหม่อีกซึ่งปริมาณอาหาร ที่ให้ไม่ควรเกิน 4 - 5 % ของน้ำหนักตัวปลา ในรอบหนึ่งปี ช่วงที่ต้องระมัดระวังปลาที่เลี้ยงเป็นพิเศษคือ ช่วงหน้าหนาว ปลาจะเป็นโรคมามากที่สุดซึ่งเกิดจากการสะสมของเสียที่พื้นบ่อมากเกินไป ผู้เลี้ยงจะสามารถลดความเสี่ยงจากโรคได้ก็ต้องควบคุมคุณภาพน้ำให้ดี ต้องไม่ให้น้ำสีเข้มเกินไป หากน้ำเข้มมากก็แก้ไขโดยใส่ปูนขาวลงไปก็จะช่วยลดปัญหานี้ได้

3. การเลี้ยงในกระชัง

การเลี้ยงปลาคูในกระชังเป็นการใช้แหล่งน้ำให้เป็นประโยชน์ในการเพิ่มอาหารโปรตีนอีกทางหนึ่ง สามารถเลี้ยงเป็นงานอดิเรกหรือเลี้ยงเป็นอาชีพประจำครอบครัว เพราะจะช่วยเก็บเศษอาหารที่เหลือให้เกิดประโยชน์ และถ้าเลี้ยงในกระชังขนาดใหญ่หลายๆ กระชังแล้วจะสามารถทำรายได้ให้กับผู้เลี้ยงได้มาก และสามารถยึดเป็นอาชีพได้ ข้อควรคำนึงในการเลี้ยงปลาคูในกระชัง มีดังนี้

1. คุณภาพของน้ำต้องดี
2. เป็นแหล่งที่มีกระแสน้ำไหลผ่านสะดวก
3. การคมนาคมสะดวก
4. ในบริเวณที่ใช้เลี้ยงปลาในกระชังควรปราศจากศัตรูธรรมชาติและโจรผู้ร้าย
5. ฤดูกาลที่เหมาะสม
6. ขนาดของกระชังพอเหมาะประมาณ กว้าง 1½ เมตร ยาว 2 เมตร ลึก 1.3 เมตร

4. การเลี้ยงปลาคูในบ่อพลาสติก (บ่อตี้น)

เกษตรกรรายย่อยที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลและขาดแคลนน้ำ หรือในเขตพื้นที่สูง ฐานะยากจนมักประสบปัญหาขาดแคลนอาหารโปรตีน ดังนั้นการเลี้ยงปลาคูก็อยู่ในบ่อพลาสติก เป็นทางเลือกหนึ่งที่จะส่งเสริมและพัฒนาครอบครัวที่ยากจนไม่ขาดแคลนอาหารโปรตีน ในปัจจุบันปลาคูก็เคยเป็นที่นิยมเลี้ยงของเกษตรกรเนื่องจากเลี้ยงง่าย เจริญเติบโตเร็ว อีกทั้งยังทนทานต่อโรคและสภาพแวดล้อมเป็นที่นิยมบริโภคของประชาชนเนื่องจากรสชาติดี และราคาไม่แพง การเลี้ยงปลาคู สามารถเลี้ยงได้ทั้งในบ่อดิน บ่อซีเมนต์ และบ่อพลาสติก ถ้ามีพื้นที่จำกัด การเลี้ยงในบ่อพลาสติกก็เป็นทางเลือกที่ดี และประหยัด โดยที่ในบ่อพลาสติกจะมีอายุการใช้งานประมาณ 3-5 ปี

วัตถุประสงค์ ของการเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติกก็เพื่อ

1. เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนลดรายจ่ายในครัวเรือน โดยการเลี้ยงปลา เพื่อเป็นอาหารบริโภคเอง
2. เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
3. เป็นการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงปลาแบบพอเพียงไปสู่ระบบการเลี้ยงปลาเชิงพาณิชย์
4. ให้มีอาหารโปรตีนจากปลาบริโภคในครัวเรือนและในชุมชน

ข้อดีของการเลี้ยงปลาในบ่อพลาสติก มีดังนี้

1. ใช้พื้นที่เลี้ยงน้อย และสามารถเลี้ยงได้ทุกพื้นที่
2. การก่อสร้างบ่อเลี้ยงง่าย สะดวกและรวดเร็ว
3. ใช้ระยะเวลาในการเลี้ยงสั้น แต่ละรุ่นใช้เวลาเลี้ยงเพียง 90 – 120 วัน
4. ปลาถูกเป็นปลาที่อดทนต่อสภาพน้ำได้ดี
5. ปลาถูกสามารถเลี้ยงและดูแลรักษาได้สะดวก นอกจากจับมาบริโภคในครัวเรือนแล้ว ส่วนที่เหลือก็นำไปขายเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัว

การเลือกสถานที่สร้างบ่อ ควรจะพิจารณาถึงปัจจัยต่างๆดังนี้

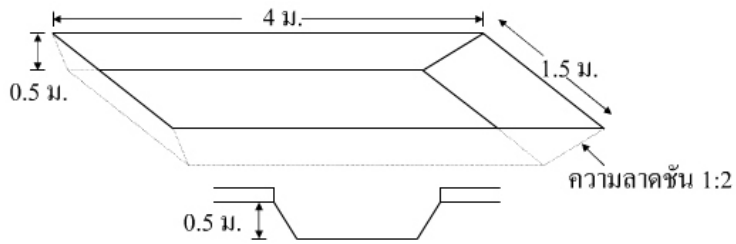
1. บ่อควรอยู่ใกล้บ้าน หรือที่ที่สามารถดูแลได้สะดวก
2. ควรอยู่ในที่ร่ม หรือมีหลังคาเพราะปลาถูกเป็นปลาที่ไม่ชอบแสงแดดจัด และหลังคาจะช่วยป้องกันเศษใบไม้ร่วงลงสู่บ่อปลา
3. มีแหล่งน้ำสำหรับการเปลี่ยนถ่ายน้ำได้สะดวกพอสมควร

การสร้างบ่อ ทำได้ 2 วิธีตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่

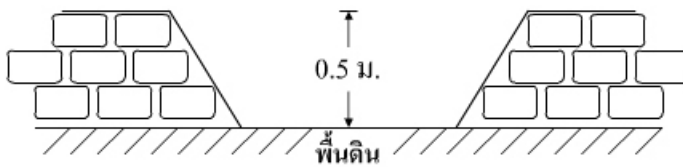
วิธีที่ 1 เตรียมบ่อเลี้ยงขนาด กว้าง 1.5 เมตร ยาว 4 เมตร ขุดดินออกเพื่อทำบ่อ ลึกประมาณ 50 เซนติเมตร ดังภาพที่ 1

วิธีที่ 2 ทำการยกคันบ่อขึ้นสูงจากพื้นดินประมาณ 50 -60 เซนติเมตร แทนการขุดลงไป ในดิน โดยอาจจะก่อคันบ่อด้วยกระสอบทราย ดังภาพที่ 2

หลังจากขุดดินออกตามวิธีที่ 1 ทำการปรับแต่งพื้นที่ก้นบ่อให้เรียบสม่ำเสมอ โดยใช้ทรายปูรองพื้น เพื่อป้องกันการรั่วซึม และทำการปรับแต่งดินบริเวณข้างบ่อและขอบบ่อให้เรียบ โดยให้มีความลาดชันของขอบบ่อ 1 : 2 หลังจากปรับพื้นที่ก้นบ่อและขอบบ่อเสร็จเรียบร้อยแล้ว นำพลาสติก PVC ขนาดกว้าง 3.5 เมตร ยาว 6 เมตร หนา 0.25 มิลลิเมตร ปูพื้นบ่อที่ขุดเตรียมไว้ เวลาปูพลาสติกต้องระมัดระวังอย่าให้พลาสติกขาดหรือมีรอยรั่ว เมื่อปูพลาสติกเสร็จเรียบร้อยแล้วจะเหลือพื้นที่บ่อเลี้ยงขนาดกว้างประมาณ 1.5 เมตร ยาว 4 เมตร ลึก 50 เซนติเมตร เป็นพื้นที่ประมาณ 6 ตารางเมตร

ภาพที่ 1 แสดงบ่อพลาสติกแบบขุดลึกลงดิน

ภาพที่ 2 แสดงบ่อพลาสติกแบบยกคั่นบ่อขึ้น

การเตรียมน้ำ

สำหรับน้ำที่จะนำมาใส่บ่อเพื่อเลี้ยงปลาสามารถใช้น้ำจากบ่อบาดาล น้ำบ่อ น้ำในแหล่งน้ำลำคลองได้ทันที หรือถ้าใช้น้ำประปา ควรพักน้ำไว้ในบ่อพลาสติกอย่างน้อย 3 -5 วัน เพื่อให้ฤทธิ์คลอรีนระเหยหมดไปก่อนนำปลามาปล่อยลงเลี้ยง ก่อนปล่อยลูกปลาลงเลี้ยงมีข้อควรคำนึง ดังนี้

- ลูกปลาคูกบิกอู๋ที่จะนำมาเลี้ยงควรมีขนาด 1.5 นิ้ว ขึ้นไป

- ในช่วงฤดูหนาวไม่ควรนำปลาคูกบิกอู๋มาเลี้ยงเพราะปลาจะมีความต้านทานต่อโรคต่ำปลามักจะเป็นโรคตายได้ง่าย

- ปล่อยลูกปลาในอัตรา 50 – 70 ตัวต่อตารางเมตร บ่อขนาด 6 ตารางเมตรปล่อยลูกปลาจำนวน 300 – 400 ตัว

การปล่อยลูกปลาลงเลี้ยงจะต้องปรับสภาพอุณหภูมิของน้ำในบ่อเลี้ยงให้เท่าๆกันก่อน โดยการแช่ถุงบรรจุลูกปลาในน้ำประมาณ 30 นาที จึงค่อยปล่อยลูกปลาลงบ่อ และเวลาที่เหมาะในการปล่อยลูกปลาควรเป็นตอนเย็น หรือ ตอนเช้า

การปล่อยปลาลงเลี้ยงในช่วงแรกปลายังมีขนาดเล็กอยู่ ให้เติมน้ำลงบ่อให้ระดับน้ำสูงประมาณ 10 เซนติเมตร แล้วค่อยๆเพิ่มระดับน้ำขึ้นเรื่อยๆทุกๆสัปดาห์ ประมาณ 5 เซนติเมตรต่อสัปดาห์ จนมีระดับน้ำสูงสุด 30 -50 เซนติเมตร

ปลาคูกไม่ชอบการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิอย่างกะทันหัน เช่น ฝนตก ปลาที่อาจตายได้ ควรสร้างหลังคาบังแดด บังฝน บนบ่อปลาประมาณครึ่งหนึ่งของบ่อปลาอย่าปิดหมด คอยหมั่นสังเกตตัวปลา ว่ามีอาการผิดปกติหรือไม่ เช่น ลอยหัว เป็นแผลข้างลำตัว เพื่อจะได้แก้ไขได้โดยเร็ว

ในวันที่ปล่อยลูกปลาไม่จำเป็นต้องให้อาหาร ควรเริ่มให้อาหารในวันรุ่งขึ้น โดยให้อาหารเม็ดประมาณ 3 – 7 % ของน้ำหนักตัวปลา เริ่มแรกให้อาหารเม็ดเล็ก หากปลานขนาดเล็กมากให้บวบอาหารพอแตก แล้วให้ปลากิน อาหารสดพวก เศษเนื้อทุกชนิดสับให้ปลากินได้ ตัวปลวก และแมลงต่างๆ นำไปโปรยให้ปลากินได้เลย ควรให้อาหาร 2 มื้อ เช้าและเย็น และควรให้เป็นเวลา หากให้อาหารปลาโดยพร่ำเพรื่อจะทำให้เสียเงินค่าอาหารปลาโดยเปล่าประโยชน์ อาหารที่เหลือจะทำให้ น้ำในบ่อเน่าเสียเร็วขึ้น

การถ่ายเทน้ำ เมื่อน้ำเริ่มเสีย และสังเกตดูว่าน้ำเริ่มมีกลิ่นเหม็น จึงเปลี่ยนถ่ายน้ำ โดยปกติจะต้องเปลี่ยนถ่ายน้ำ สัปดาห์ละครั้งขึ้นอยู่กับกรให้อาหารด้วย การเปลี่ยนถ่ายน้ำไม่ควรถ่ายน้ำเก่าออกทั้งหมดควรเหลือน้ำเก่าไว้ 2 ใน 3 เพื่อให้ปลามีความคุ้นเคยกับน้ำเก่าอยู่บ้าง และอย่าทำให้ปลาดกใจปลาจะไม่กินอาหาร การถ่ายน้ำควรทำหลังจากให้อาหารไปแล้วไม่น้อยกว่า 3 ชั่วโมง มิฉะนั้นปลาจะคายอาหารออกหมด และหลังเปลี่ยนน้ำใหม่ ๆ ไม่ควรให้อาหารทันที น้ำที่ถ่ายออกจากบ่อปลาสามารถนำไปรดพืชผักสวนครัวหรือต้นพืชได้ ซึ่งน้ำที่ถ่ายออกจากบ่อปลานี้จะมีธาตุอาหารสำหรับพืชสูงด้วย

พื้นที่รอบๆบริเวณบ่อเลี้ยงปลา สามารถใช้ประโยชน์ในการปลูก พืชผักสวนครัว เช่น พริก มะเขือ ตะไคร้ กะเพรา มะละกอ บวบ ฯลฯ เพื่อเป็นอาหารได้ นอกจากนี้ การปลูกพืชรอบ ๆ บริเวณบ่อ ยังให้ความร่มรื่น บริเวณบ่อเลี้ยงปลาด้วย (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 แสดงการปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อเป็นร่มเงาแก่ปลา

ปลาดุกที่เลี้ยงในบ่อพลาสติก นาน 3 -4 เดือนจะได้ปลาโตขนาดตัวละประมาณ 100 – 200 กรัม ถ้าอัตราการรอดประมาณ 80 – 90 % จะได้ผลผลิตปลาประมาณ 30 – 50 กิโลกรัม ต่อบ่อ ถ้าปลาดุกกิโลกรัม ละ 40 บาท จะมีรายได้ประมาณ 1,200 – 2,000 บาท ต่อรุ่น เกษตรกรเลี้ยงปลา 1 รุ่น ก็จะมีต้นทุนค่าลงทุนสร้างบ่อ ซึ่งบ่อจะมีอายุการใช้งาน

3-5 ปี ดังนั้น เกษตรกรสามารถใช้บ่อในการเลี้ยงปลาต่อไปได้อีกหลายรุ่น

พลาสติกมีหลายชนิด พลาสติก PVC จะมีอายุการใช้งานนาน 3 – 5 ปี ขึ้นอยู่กับการดูแลรักษา พลาสติกทั่วไป หรือ พลาสติก PE จะมีอายุใช้งานไม่เกิน 6 -12 เดือน ดังนั้น จึงควรเลือกใช้พลาสติก PVC เท่านั้น เมื่อบ่อมีรอยร้าวหรือฉีกขาดเป็นรู ทำการซ่อมแซมรอยร้าวของพลาสติก PVC ได้โดยใช้เศษเนื้อพลาสติกด้านขอบๆบ่อติดกาวปะจุดที่ขาด โดยใช้กาวติด PVC หรือกาวปะยางจักรยาน

โรคของปลาดุกที่เลี้ยง

ในกรณีที่มีการป้องกันอย่างดีแล้ว แต่ปลาก็ยังป่วยเป็นโรค ซึ่งมักจะแสดงออกให้เห็น โดยแบ่งอาการของโรคเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

1. การติดเชื้อจากแบคทีเรีย จะมีการตกเลือด มีแผลตามลำตัวและครีบ ครีบกร่อน ตาขุ่น หนอง หงิก กกหุบวม ท้องบวมมีน้ำในช่องท้อง กินอาหารน้อยหรือไม่กินอาหาร ลอยตัว

2. อาการจากปรสิตเข้าเกาะตัวปลา จะมีเมือกมาก มีแผลตามลำตัว ตกเลือด ครีบเปื่อย มีจุดสีขาวตามลำตัว สีตามลำตัวซีดหรือเข้มผิดปกติ เหงือกซีด ว่ายน้ำทุรนทุราย คางสว่างหรือไม่ตรงทิศทาง

3. อาการจากอาหารมีคุณภาพไม่เหมาะสม ที่พบบ่อยมักจะขาดวิตามินบี จะทำให้กะโหลกร้าว บริเวณใต้คางจะมีการตกลูก ตัวคุด กินอาหารน้อยลง ถ้าขาดวิตามินบี ปลาจะว่ายน้ำตัวเกร็งและชัก กระตุก

4. อาการจากคุณภาพน้ำในบ่อไม่ดี ปลาจะว่ายน้ำขึ้นลงเร็วกว่าปกติ ลอย หัว ครีบกร่อนเปื่อย หนวดหัก เหงือกซีดและบวม ลำตัวซีด ไม่กินอาหาร ท้องบวมมีผลตามตัว

อนึ่ง ในการรักษาโรคปลาควรจะได้พิจารณาให้รอบคอบก่อนการตัดสินใจเลือกใช้ยาหรือ สารเคมี สาเหตุของโรค ระยะรักษา ค่าใช้จ่ายในการรักษา

โรคของปลาดุก มักเกิดจากปัญหาคุณภาพน้ำในบ่อเลี้ยงไม่ดี ซึ่งอาจเกิดจากการให้อาหารมากเกินไปจนอาหารเหลือเน่าเสีย เพราะปลาดุกมีนิสัยกินอาหารที่ให้ใหม่แล้วสำรองอาหารเก่าทิ้ง ควรมีการเปลี่ยนถ่ายน้ำจากระดับก้นบ่ออย่างสม่ำเสมอในปริมาณ 20 -30 % ของน้ำในบ่อแล้วนำน้ำที่พักไว้เติมลงไปให้ได้ระดับเดิม

เมื่อปลาเป็นโรคแล้วจะรักษาให้หายได้ยากและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย ดังนั้นวิธีที่ดีที่สุดจึงควรป้องกันไม่ให้เกิดโรค โดยวิธีต่างๆดังนี้

1. ควรเตรียมบ่อและน้ำตามวิธีที่เหมาะสมก่อนการปล่อยลูกปลา
2. ซื่อพันธุ์ปลาจากแหล่งที่เชื่อถือได้ ลูกปลาแข็งแรงปราศจากโรค
3. ไม่ควรปล่อยลูกปลาลงเลี้ยงหนาแน่นเกินไป
4. ควรหมั่นตรวจอาการของปลาอย่างสม่ำเสมอ ถ้าเห็นผิดปกติต้องรีบหาสาเหตุและแก้ไขโดยเร็ว
5. เปลี่ยนถ่ายน้ำจากระดับก้นบ่ออย่างสม่ำเสมอ โดยเปลี่ยนถ่ายน้ำเก่าออกปริมาณ 20 – 30 % ของน้ำในบ่อ และนำน้ำที่พักไว้เติมลงไปให้ได้ระดับเดิม
6. อย่าให้อาหารจนเหลือ ให้ปริมาณพอดีในแต่ละมื้อ และระวังอย่าให้อาหารตกค้างในบ่อ

การตลาด

ปลาดุก เป็นปลาเศรษฐกิจที่เป็นที่นิยมต่อเนื่องมาตลอด ทั้งในแง่ของปลาเนื้อและปลาแปรรูป ในปัจจุบันมีผู้ประกอบการมากขึ้น ทำให้ต้นทุนการเลี้ยงไม่สูงมากนัก และทำให้มีปลาเข้าตลาดได้ตลอดเวลา อีกทั้งยังได้ปลาที่ดี มีรสอร่อย ขนาดได้มาตรฐาน ทำให้ผู้บริโภคซื้อปลาที่ราคาไม่แพง แนวโน้มตลาดทิศทางการเพาะเลี้ยงบักอูยจึงเป็นไปอย่างสวยงาม

เมื่อเลี้ยงปลาดุกไปแล้วประมาณ 5 เดือน ก็ถึงเวลาจับปลาขาย ปลาตามท้องตลาดจะเรียกชื่อแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับขนาด ส่วนมากจะนิยมเรียกตามขนาดอยู่ 3 ประเภท คือ ปลาขนาด 3-5 ตัวต่อกิโลกรัมจะเรียกกันว่าปลาข้าง (เป็นขนาดปลาที่ลูกค้าต้องการมากที่สุด) ปลาขนาด 2 ตัวต่อกิโลกรัม จะเรียกว่าปลาใบ แต่ไม่เป็นที่นิยมมากเท่าไร เพราะมีขนาดใหญ่เกินความต้องการ และขนาดครึ่งกิโลกรัม

ขึ้นไปจะเรียกปลาหั่น ซึ่งราคาปลาไม่มีผู้ใดกำหนดจะเป็นไปตามกลไกตลาด ขึ้นอยู่กับมีผลผลิตในตลาดมากหรือน้อย ถ้าปลาในตลาดมีมากราคาก็จะต่ำ แต่ถ้าปลาในตลาดมีน้อยราคาก็จะสูง และที่สำคัญที่สุดคือความต้องการของผู้บริโภค ว่ามีมากหรือน้อยเพียงใดด้วย แต่ปัจจุบันมีผู้นิยมบริโภคปลาคูกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

บรรณานุกรม

- กรมประมง. ม.ป.ป. การเพาะเลี้ยงปลาคูกบึกอูย. เอกสารคำแนะนำ, กองส่งเสริมการประมง, กรมประมง, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 30 หน้า
- โชคชัย เหลืองธูพรานิต. 2547. หลักการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ. แผนกวิชาเทคโนโลยีการประมง ภาควิชาเทคโนโลยีและการอุตสาหกรรม คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี. ปัตตานี. 493 หน้า
- ประพันธ์ ชาราเวช. 2543. การเพาะพันธุ์และการเลี้ยงปลาคูกอูย. พิมพ์ครั้งที่ 1. อักษรสยามการพิมพ์. กรุงเทพมหานคร. 104 หน้า
- พิทยา สมุทรเวช. 254-. คู่มือการเพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์ปลาน้ำจืด. ส่งเสริมอาชีพธุรกิจเพชรกระรัต. กรุงเทพมหานคร. 79 หน้า
- วิศณุพร รัตนธัยวงศ์. 2542. วารสารฟาร์มมิ่ง ปีที่ 5 ฉบับที่ 33.
- ศักดิ์ชัย ชูโชติ. 2536. การเลี้ยงปลาน้ำจืด. พิมพ์ครั้งที่ 1. โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์. กรุงเทพมหานคร. 201 หน้า
- อุทัยรัตน์ ณ นคร. 2544. ปลาคูก. พิมพ์ครั้งที่ 2. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร. 140 หน้า

<http://www.doae.go.th/library/html/detail/dook/menu.htm>

<http://www.nicaonline.com/new-96.htm>

<http://www.homepagez.com/koissares/agr10.htm>

<http://irrigation.rid.go.th/rid1/HongKhrai/lifefish.htm>

<http://irrigation.rid.go.th/rid1/HongKhrai/plakod.htm>

http://www.nicaonline.com/articles1/site/view_article.asp?idarticle=109